

KAJIAN FONETIK VARIAN KELANANG: DIALEK MELAYU JUGRA SELANGOR

(Kelanang variant fonetic study: Malay Jugra dialect of Selangor)

Norfazila Ab. Hamid

ABSTRAK

Makalah ini membicarakan salah satu varian Dialek Melayu Jugra (DMJ) yang terdapat di Jugra iaitu Varian Kelanang (VKLNG). Dialek ini dikatakan sebagai dialek yang hampir pupus. Oleh itu, kajian ini secara umumnya ingin mengumpul data yang semakin hilang penggunaannya. Data yang dapat dikumpulkan ini dicerakinkan semula aspek-aspek fonologi yang masih belum mendapat penjelasan terhadap beberapa kajian tentang DMJ terutamanya dalam menentukan jumlah inventori fonem dan penentuan varian dalam DMJ. Justeru, kajian dalam makalah ini akan menyentuh Varian Kelanang yang dikenalpasti salah satu varian yang terdapat dalam DMJ. Kajian ini bertujuan menyentuh aspek fonetik dan fonologi dengan cara mendeskripsikan sistem fonologi VKLNG dengan memaparkan penyebaran bunyi vokal, diftong, konsonan dan melihat keberadaan alternasi. Pendekatan yang dimanfaatkan dalam mencapai objektif kajian ini ialah pendekatan struktural. Hasil kajian membuktikan bahawa VKLNG mempunyai 8 fonem vokal /i, u, e, o, E, □, ↔, a/ dan memiliki 2 diftong iaitu /-aw, -aj/ dan 20 fonem konsonan yang terdiri daripada tujuh konsonan letupan /p, b, t, d, k, g, //, dua konsonan letusan /tΣ, dZ/, tiga konsonan geseran /s, ⊗, h/, empat konsonan nasal /m, n, ʃ, N/ satu konsonan getaran /r/, satu konsonan sisian /l/ dan dua konsonan separuh vokal /w, j/ yang digunakan dalam ucapan seharian mereka. Oleh itu, diharapkan kajian ini dapat merungkai segala permasalahan yang timbul dalam kajian-kajian yang lepas dan dapat memelihara jati diri warisan bangsa Melayu Jugra melalui bahasa.

Katakunci: fonologi; struktural; varian Kelanang (VKLNG); fonem; penyebaran.

ABSTRACT

This paper discusses one of the Malay Jugra Dialect variants (DMJ) found in Jugra, Varian Kelanang (VKLNG). This dialect is said to be an almost dying dialect. Therefore, this study generally wants to collect data that is getting lost its use. The data collected could be reassessed the phonological aspects which have yet to be clarified on some of the DMJ studies especially in determining the amount of phoneme inventory and variation determination in the DMJ. Therefore, this study aimed to affect aspects of phonetics and phonology to describe how the phonological system VKLNG with displays spread vowel, diphthong, consonant and see the presence of alternation. The approach used to achieve the objectives of this study is the structural approach. The results prove that the VKLNG has 8 vowel phonemes /i, u, e, o, E, □, ↔, a/, two diphthongs /-aw, -aj/ and have 20 consonant phonemes which consist of seven explosive consonants /p, b, t, d, k, g, //, two affricate consonants /tΣ, dZ/, three fricative consonants /s, ⊗, h/, four nasal consonants /m, n, ʃ, N/ a vibration consonant /r/, a lateral consonant /l/ and two semi-vowel consonants /w, j/ used in their daily speech. Therefore, it is hoped that this study will solve all the problems that have arisen in the past studies and to preserve the identity of the Jugra Malay heritage through language.

Keywords: phonology; structural; Varian Kelanang (VKLNG) phonem; distribution.

PENGENALAN

Negeri Selangor baru wujud sebagai kesatuan politik pada awal abad ke-18. Sebelum itu, daerah-daerah yang kemudian digabung membentuk sebuah kerajaan Selangor yang tertakluk pada kesultanan Melaka dan seterusnya kesultanan Johor. Namun demikian, nama Selangor dengan maksud Kuala Selangor dan lembangan Sungai Selangor, sudah terdapat dalam Sejarah Melayu. Begitu juga dengan Jeram, Jugra dan Klang disebut dalam kakawin Negarakartagama yang ditulis pada abad yang keempat belas. Sesungguhnya, dapat dikatakan bahawa negeri yang sekarang dinamakan sebagai negeri Selangor sudah lama diduduki oleh orang Melayu.

Pada 27 Ogos 2005, Kerajaan Negeri Selangor mengisytiharkan Selangor sebagai negeri berstatus maju yang pertama di Malaysia. Sesuai dengan kedudukan negeri Selangor yang sering memainkan peranan sebagai penentu rentak pelbagai dimensi pembangunan Malaysia, maka pengisytiharan ini menandakan Selangor sebagai produk pertama Wawasan 2020. Sebagai tanda simbolik pengisytiharan Selangor Maju ini, Kerajaan Negeri telah mengadakan Majlis Pelancaran Taman Warisan Selangor dan Pelancaran Tapak Perpustakaan Selangor Maju. Taman Warisan Selangor telah dirasmikan oleh YAB. Dato' Seri Mohd Najib bin Tun Abdul Razak, Timbalan Perdana Menteri Malaysia di Taman Rekreasi Empangan Klang Gate, Ampang, Hulu Klang, manakala Pelancaran Tapak Perpustakaan Selangor Maju telah disempurnakan oleh Tuanku Sultan Selangor.

Negeri Selangor sentiasa di hadapan dalam pelbagai bidang. Ia menjadi pusat perdagangan, kewangan, pembinaan, pengangkutan dan pembuatan yang menyumbang kepada pendapatan utama negara. Sehubungan itu, Selangor turut menyumbang di dalam sektor pertanian dan perikanan. Salah satu faktor yang menjadikan negeri ini sebagai pemangkin kemajuan negara adalah kerana pemusatan kegiatan ekonomi di Lembah Klang yang juga terletak di Kuala Lumpur di tengah-tengah negeri Selangor.

Negeri Selangor mempunyai sembilan buah daerah seperti Sabak Bernam, Hulu Selangor, Kuala Selangor, Gombak, Klang, Petaling, Hulu Langat, Kuala Langat dan Sepang. Jugra merupakan salah sebuah mukim yang berada dalam daerah Kuala Langat dan berada berhampiran dengan lembangan Sungai Langat. Muara sungai ini dikatakan bercabang menjadi dua sungai yang besar iaitu sungai Jugra dan sungai Langat dan dipercayai merupakan antara petempatan terawal di negeri Selangor. Jugra dipercayai dibuka oleh orang-orang Bugis yang datang dari Johor pada abad ke-18 untuk menjalankan aktiviti perdagangan dengan Melaka.

Gambar 1.0 : Peta Mukim Jugra¹

Gambar 1.0 menunjukkan Peta Mukim Jugra yang terletak di daerah Kuala Langat, Selangor. Antara lokasi yang berhampiran ialah Pulau Carey, Kampung Kanchong Darat, Jenjarum dan Sungai Buaya dan bandar Jugra menghadap ke Selat Melaka dan berdekatan dengan muara Sungai Langat. Jugra meliputi kawasan Bukit Jugra, Pantai Kelanang, Kampung Sungai Arak dan Kampung Chodoi. Pada zaman pemerintahan Sultan Abdul Samad yang memerintah negeri Selangor dari tahun 1859- 1898, Bukit Jugra telah dijadikan tempat bersemayam Sultan Selangor. Bukit Jugra merupakan tempat strategik kerana berhampiran dengan laut dan mengadap perairan Selat Melaka dan digelar sebagai Kota Maritim. Bukit Jugra berasal dari sebuah perkampungan kecil Melayu yang bernama Tanjung Kera. Terdapat banyak kera disini iaitu dari pelbagai jenis primate hutan pantai. Dalam kajian DMJ ini Kampung Kelanang dijadikan salah satu varian yang dikenal pasti wujud dalam DMJ.

Hasil bacaan yang dilakukan oleh pengkaji terhadap kajian perpustakaan, kajian linguistik yang melibatkan DMJ hanya ada tiga sahaja kajian yang dilaksanakan oleh ahli linguistik iaitu Collins (1996), Asmah Haji Omar (2008) dan Rahim Aman et al. (2018). Kajian-kajian ini telah dirujuk bagi menilai dan mencari kelompongan yang perlu diisi oleh pengkaji untuk mendapatkan satu hasil kajian yang baharu. Himpunan penyelidikan kajian lampau terhadap dialek yang dikaji turut memberikan gambaran awal kepada pengkaji untuk menghasilkan satu kajian baharu dan menghasilkan pendeskripsian yang lebih berpada. Oleh itu, dalam kertas kerja ini hanya satu sahaja varian yang diketengahkan dalam makalah ini iaitu dialek Melayu Jugra (DMJ) varian Kelanang (VKLNG).

OBJEKTIF KAJIAN

Dalam makalah ini tumpuan kajian dikhususkan kepada DMJ VKLNG, iaitu satu varian yang dianggap penting dalam memanifestasikan semua varian Jugra yang lain. Selain itu, pada asasnya objektif kajian dalam makalah ini ialah untuk menilai dan memperbaiki semula aspek-aspek fonologi yang belum mendapat penjelasan terhadap beberapa kajian tentang DMJ VKLNG. Justeru, kajian ini bertujuan menyentuh aspek fonetik dan fonologi dengan cara mendeskripsikan sistem fonologi DMJ VKLNG dengan memaparkan penyebaran bunyi vokal,

¹ Sumber: <https://dusunraja.wordpress.com/tag/bukit-jugra/>

diftong, konsonan dan pola suku kata dalam kata DMJ VKLNG berlandaskan pendekatan struktural.

METODOLOGI

Richards & Rodgers (dlm Henry 1991: 1), mengatakan metodologi mencakupi sukatan, pendekatan, strategi atau teknik, dan prosedur. Oleh itu, bolehlah dikatakan metodologi merupakan cara atau tatacara gerak kerja dalam sesuatu penyelidikan. Metod atau kaedah yang baik dan sesuai akan menghasilkan dapatan kajian yang baik. Dalam melakukan sesuatu kajian, beberapa kaedah tertentu boleh digunakan untuk memungut, menganalisis, serta mentafsir data. Dalam bahagian ini secara khusus membincangkan metodologi dan pendekatan kajian yang digunakan dalam mengenalpasti inventori fonem DMJ VKLNG. Kajian ini berlandaskan dua kaedah kajian utama iaitu kaedah kajian perpustakaan dan kaedah kajian lapangan (pemilihan senarai kata/soal selidik, pemilihan informan, pengumpulan data, pemaparan data dan analisis data). Kedua-dua kaedah ini digunakan bagi menghasilkan satu dapatan kajian yang lebih berpeda.

KAJIAN KEPUSTAKAAN

Kajian kepustakaan, merupakan kaedah yang digunakan oleh seseorang pengkaji untuk mendapatkan data dan bukti melalui kajian ke atas dokumen dan rekod (Mohd Sheffe 1991: 41). Dalam kajian ini, kajian kepustakaan dilakukan untuk mencari maklumat-maklumat penting, seperti latar belakang masyarakat Jugra di Selangor. Maklumat tentang latar belakang masyarakat ini penting sebelum pengkaji ke lapangan kerana dapat memberikan gambaran awal kepada pengkaji tentang corak kehidupan masyarakat tersebut. Melalui kaedah kepustakaan juga, pengkaji memperoleh kosa ilmu utama berhubung kajian yang telah dilakukan oleh pengkaji terdahulu tentang topik yang hendak dikaji. Maklumat kajian terdahulu ini dapat mengelakkan pengkaji daripada membuat kajian yang sama. Sebanyak 3 kajian lampau telah dirujuk bagi mendapatkan gambaran awal berkenaan kajian yang telah dilakukan oleh pengkaji terdahulu. Sehubungan itu, kajian perpustakaan juga dilaksanakan bagi mendapatkan panduan tentang pendekatan struktural.

Selain penting untuk mengetahui latar belakang masyarakat, kajian kepustakaan ini penting untuk pengkaji mengetahui tentang pelbagai definisi, konsep, fakta-fakta, serta maklumat-maklumat tentang kajian lepas yang tidak mungkin didapati di lapangan. Hal ini, sejajar dengan pendapat Mouly (1970: 227), yang menyatakan “...*Before on educational researcher initiates a study he must, first determine what has previously been done in the area. The most important is to improve the effectiveness of educational practice.*”

Beberapa buah perpustakaan telah digunakan untuk mencari bahan bagi kajian ini. Perpustakaan tersebut ialah Perpustakaan Tun Sri Lanang di Universiti Kebangsaan Malaysia, Sumber Jabatan Linguistik di Universiti Kebangsaan Malaysia, Muzium Jugra, dan Pejabat Daerah Jugra. Dalam usaha memperoleh maklumat tentang bahasa dan masyarakat Jugra, pengkaji mendapati maklumat yang diperoleh adalah terhad, memandangkan hanya sedikit sahaja kajian yang dilakukan berkaitan DMJ VKLNG ini.

KAJIAN LAPANGAN

Menurut Wan Hashim Wan Teh (1980: xv), kajian lapangan atau kajian luar dalam pengertian umum merujuk kepada apa sahaja penyelidikan yang dilakukan oleh seseorang di luar kongkongan fizikal, tempat, atau ruang seperti di luar bilik, di luar bilik pejabat, di luar kampus,

di luar negeri, dan sebagainya. Dalam bidang linguistik, kajian lapangan digunakan untuk mendapatkan data yang diperlukan. Salah satu aspek penting dalam kajian lapangan ialah strateginya untuk memantapkan sesuatu hasil kajian.

Oleh itu, dengan kata lain kerja lapangan ini adalah penting untuk pengkaji mendapatkan maklumat serta data yang kukuh, bertetapan objektif kajian. Dalam kajian lapangan ini, aspek yang di sentuh ialah pemilihan senarai kata/soal selidik, pemilihan kawasan dan batasan kajian, pemilihan informan, pengumpulan data dan pemaparan data serta analisis data.

PEMILIHAN SENARAI KATA/SOAL SELIDIK

Dalam kajian ini, soal selidik yang digunakan merupakan senarai kata yang digunakan oleh Rahim Bin Aman (1997), dalam kajiannya yang bertajuk '*Perbandingan fonologi dan morfologi bahasa Iban, Kantuk, dan Mualang*'. Walaupun, senarai kata ini pada asasnya diambil daripada senarai kata Rahim Aman, namun dalam kajian ini, senarai kata tersebut telah diubahsuai supaya bersesuaian dengan masyarakat yang dikaji. Senarai kata ini terdiri daripada 473 perkataan yang terdiri daripada 12 domain makna ini diambil dan diuji sendiri oleh pengkaji di kawasan lapangan terhadap enam DMJ iaitu Kampung Sungai Buaya, Kampung Sungai Ingat, Kampung Bandar, Kampung Permatang Pasir, Kampung Khatong dan Kampung Kelanang:

1. Tubuh Badan	7. Alat Pertanian
2. Kata Kerja	8. Makanan
3. Alat Rumah	9. Waktu dan Cuaca
4. Nama dan Ganti Nama	10. Kata Ukuran
5. Binatang	11. Pakaian
6. Persaudaraan	12. Kata Bilangan

PEMILIHAN KAWASAN DAN BATASAN KAJIAN

Lokasi kajian ialah di kawasan Kampung Kelanang. Menurut cerita daripada informan yang ditemu-bual oleh pengkaji, kampung Kelanang berasal daripada banyaknya pokok rotan yang terdapat dalam kampung ini. Pokok rotan yang digelar oleh penduduk kampung ini ialah Lanang. Jumlah penduduk kampung Kelanang ialah seramai 5 ribu orang. Penduduk kampung ini didiami oleh pelbagai etnik seperti Melayu, Cina, Jawa dan Orang Asli. Kampung Kelanang dipilih sebagai salah satu varian yang terdapat di Jugra kerana varian ini mempunyai kelainan daripada bentuk bahasa baku dari segi sebutan dan turut memperlihatkan perbezaan daripada sub DMJ yang lain.

PEMAPARAN DATA DAN ANALISIS DATA

Menurut Mahsun (1995: 14) kaedah pemaparan data melibatkan dua cara iaitu i) perumusan data dengan menggunakan istilah biasa dan istilah teknikal linguistik antaranya fonologi; dan ii) perumusan menggunakan simbol atau lambang tertentu. Kedua-dua cara ini diterapkan dalam menganalisis data dalam kajian ini. Perumusan data menggunakan istilah biasa dan teknikal seperti fonetik, fonologi, fonem, fonemik, alternasi, rekonstruksi, retensi, inovasi, pengelasan, refleks dan lain-lain lagi. Istilah teknikal ini berkait dengan tertentu sesuai dengan kajian yang dilaksanakan oleh pengkaji contohnya dalam bidang dialektologi dan ilmu bandingan ini. Antara simbol yang digunakan dalam kajian ini ialah:

- i) (/ /), kurungan miring ini bermaksud mengapit unsur fonologi;
- ii) (/), melambangkan di persekitaran;
- iii) ([]), kurungan siku mengapit unsur bunyi;
- iv) (#), simbol dalam lingkungan tertentu;
- v) (K), lambang konsonan;
- vi) (V), lambang vokal;
- vii) (O), lambang perubahan kosong;
- viii) (N), konsonan nasal velar;
- ix) (ʃ), konsonan nasal palatal;
- x) (/), konsonan plosif glotal tidak bersuara;
- xi) (dZ), konsonan afrikat palatal bersuara;
- xii) (⊗), konsonan frikatif velar bersuara;
- xiii) (↔), vokal tengah (schwa);

PENDEKATAN STRUKTURAL

Kajian ini, adalah berlandaskan pendekatan struktural. Struktural merupakan satu fahaman yang wujud di Eropah berikutan kebangkitan struktural linguistik yang dipelopori oleh Ferdinand de Saussure. Pendekatan struktural ini berasaskan prinsip-prinsip teori strukturalisme. Teori ini mula berkembang pada tahun 1960-an sebagai satu usaha untuk menerapkan kaedah dan wawasan Ferdinand de Saussure pengasas linguistik moden kepada kesusasteraan (Terry Eagleton, 1983:106). Saussure yang merupakan seorang ahli falsafah Swiss (1857-1913) percaya bahawa bahasa mempunyai struktur dalaman yang tersendiri dan mempunyai peraturan-peraturan yang sistematik (Charles, E. Bressler, 1999:89). Oleh itu, dalam analisis data yang berkait rapat dengan bidang fonologi, pendekatan struktural digunapakai dalam menganalisis data.

Pemilihan pendekatan ini sebenarnya didasarkan pada beberapa hipotesis umum yang terdapat dalam pendekatan ini. Pertama, kaedah yang dipakai dalam pendekatan ini adalah bersifat empiris (induktif). Berdasarkan kaedah ini, sejumlah korpus bahasa yang diperoleh digeneralisasikan secara sistematik. Kedua, bahasa itu adalah ujaran dan kemudian barulah tulisan. Jadi, yang diteliti dan dicatat ialah bahasa lisan. Ketiga, bahasa merupakan satu produk yang terdiri daripada unsur bunyi dan makna. Keempat, pengelasan bunyi berdasarkan distribusinya. Pemilihan pendekatan ini adalah wajar kerana sesuai dengan objektif kajian.

Dalam pendekatan struktural, kaedah deskriptif sesuai digunakan untuk memerihalkan aspek bunyi-bunyi bahasa, konsonan, vokal, dan diftong yang terdapat dalam kawasan kajian ini. Menurut Abdullah Hassan (1980: 66), analisis deskriptif terbit dari kaedah tradisi yang menghuraikan struktur bahasa, termasuklah bunyinya. Bunyi-bunyi yang didengar itu dipinggalkan dan diberi lambang. Kemudiannya bunyi-bunyi tersebut digolongkan kepada sesuatu jenis atas dasar persamaan ciri fonetiknya. Kaedah ini hanya memerlukan penjelasan, huraian atau tafsiran data tentang ciri bahasa sebagaimana ciri itu wujud dan digunakan oleh para penuturnya.

Dalam kajian ini, data dipecahkan kepada dua iaitu bunyi dan kata. Setiap kata ditranskripsikan ke dalam bentuk fonetik. Menurut Samarin (1993: 220), transkripsi fonetik adalah penting kerana ia dapat menentukan sama ada sesuatu kajian itu berjaya atau tidak. Dalam kajian linguistik, transkripsi fonetik digunakan untuk menunjukkan secara tepat bunyi atau ciri-ciri bunyi yang terdapat dalam ujaran yang telah dianalisis. Transkripsi fonetik dilakukan menggunakan lambang fonetik antarabangsa (*International Phonetic Alphabet* (IPA)). Setiap bunyi yang wujud dalam kawasan kajian ini dipaparkan dalam bentuk rajah.

Seterusnya, penyebaran bunyi konsonan, vokal, dan diftong dalam kata sama ada pada awal, tengah, atau pada akhir kata dipaparkan mengikut kawasan

ANALISIS DAPATAN SISTEM FONEM VKLNG

Dalam bahagian ini, pengkaji akan memaparkan inventori dan penyebaran vokal, diftong dan konsonan dalam kata bagi kawasan kajian. Penyebaran sistem fonem ini memperlihatkan keberadaan fonem berdasarkan posisinya dalam perkataan, iaitu di posisi awal, tengah atau akhir. Varian DMJ yang diketengahkan dalam makalah ini merujuk kepada VKLNG.

SISTEM FONEM VOKAL DIALAEK MELAYU JUGRA (DMJ) VARIAN KELANANG (VKLNG)

DMJ VKLNG mempunyai lapan fonem vokal /i, u, e, o, E, □, ↔, a/ yang terdiri daripada tiga vokal depan, dua vokal tengah, dan tiga vokal belakang. Jadual 1 memaparkan inventori fonem vokal tersebut.

Jadual 1.0: Inventori vokal DMJ VKLNG

Bahagian Kedudukan	Depan	Tengah	Belakang
Tinggi	i		u
Separuh Tinggi	e		o
Separuh Rendah	E	↔	□
Rendah		a	

Berdasarkan Jadual 1, terdapat 2 fonem vokal tinggi iaitu vokal tinggi depan /i/ dan vokal tinggi belakang /u/ yang dibunyikan sebagai [i] dan [u], hadir dalam semua lingkungan kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir kata. Sehubungan itu, terdapat dua fonem vokal separuh tinggi iaitu vokal separuh tinggi depan /e/ yang dibunyikan sebagai [e] dan vokal separuh tinggi belakang /o/ yang dibunyikan sebagai [o]. Fonem /e/ dan /o/ hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Seterusnya, terdapat 2 fonem vokal separuh rendah iaitu vokal separuh rendah depan /E/ dan vokal separuh rendah belakang /□/ yang dibunyikan sebagai [E] dan [□]. Fonem /E/ hanya hadir pada posisi tengah kata manakala /□/ hadir pada semua posisi kata. Seterusnya, fonem vokal separuh rendah tengah /↔/ yang dibunyikan sebagai [↔] pula hanya hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Seterusnya, fonem vokal rendah tengah /a/ yang dibunyikan sebagai [a] hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Contoh kesemua penyebaran fonem vokal DMJ VKLNG yang hadir pada posisi kata tertentu ini boleh dilihat dalam Jadual 2.

Jadual 2.0: Penyebaran fonem vokal dalam DMJ VKLNG

Jenis Vokal	Penyebaran Vokal Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/i/	[id□N]	hidung	[siku]	siku	[gi]	pergi
/u/	[ula]	ular	[kutu]	kutu	[susu]	susu
/e/	[ekor]	ekor	[kulet]	kulit	[pike]	berfikir
/o/	[o⊗aN]	orang	[poko/]	pokok	[t<->lo]	telur

/E/	-		[kɔnE/]	kemaluan lelaki	-	
/ɔ/	[ɔaŋ]	orang	[kɔnE/]	kemaluan lelaki	[tɔɔ]	telur
/sɔ/	[sɔma/]	semak	[pɔsɔh]	perah	[kualɔ]	kuala
/a/	[ajam]	ayam	[dZatuh]	jatuh	[paga]	pagar

Seterusnya, dalam DMJ VKLNG ini terdapat vokal rangkap dalam perkataannya. Vokal rangkap dalam DMJ VKLNG ini terdiri daripada urutan dua vokal sahaja. Terdapat empat jenis urutan vokal rangkap dalam DMJ VKLNG, iaitu vokal rangkap depan-tengah yang terdiri daripada dua struktur, depan – belakang, tengah - depan dan vokal rangkap belakang-tengah yang mempunyai dua struktur. Lihat Jadual 3.

Jadual 3.0: Penyebaran urutan vokal rangkap dalam DMJ VKLNG

Vokal Rangkap	Struktur Urutan Vokal	VKLNG	BMS
1) Depan-tengah	i) /i/ + /sɔ/	[haliɔ]	halia
	ii) /i/ + /a/	[kɔtia/]	ketiak
2) Depan-belakang	/i/ + /o/	[ior]	kelapa
3) Tengah-depan	/a/ + /i/	[main]	main
4) Belakang-tengah	i) /u/ + /sɔ/	[sɔmuɔ]	semua
	ii) /u/ + /a/	[Nuap]	menguap

SISTEM FONEM DIFTONG DIALAEK MELAYU JUGRA (DMJ) VARIAN KELANANG (VKLNG)

Seterusnya, berdasarkan kajian yang dilakukan, DMJ VKLNG memiliki dua diftong iaitu /-aw, -aj/ yang dibunyikan sebagai [-aw, -aj]. Dua diftong ini hanya hadir pada posisi akhir kata sahaja. Dua diftong ini hanya hadir pada posisi akhir kata. Contoh data yang diutarakan ialah seperti dalam Jadual 4.

Jadual 4.0: Penyebaran diftong dalam DMJ VKLNG

Jenis Diftong	Penyebaran Diftong Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/aw/	-		-		[limaw]	limau
/aj/	-		-		[suNaj]	sungai

SISTEM FONEM KONSONAN DIALAEK MELAYU JUGRA (DMJ) VARIAN KELANANG (VKLNG)

Seterusnya, DMJ VKLNG mempunyai 20 fonem konsonan; tujuh buah konsonan letupan /p, b, t, d, k, g, //, dua konsonan letusan / tʃ, dʒ/, tiga konsonan geseran /s, ʃ, h/, empat konsonan nasal /m, n, ŋ, N/ satu konsonan getaran /r/, satu konsonan sisian /l/ dan dua konsonan separuh

vokal /w, j/. Jadual 5 memaparkan inventori fonem konsonan yang wujud dalam DMJ VKLNG

Jadual 5.0: Inventori konsonan DMJ VKLNG

Daerah Cara Sebutan		Dua Bibir	Gigi-Gusi	Lelangit Keras	Lelangit Lembut	Pita Suara
Letupan/plosif	Tbs	p b	t d		k g	/
	Bs					
Letusan/ Afrikat	Tbs			tΣ dZ		
	Bs					
Geseran/Frikatif	Tbs		s		⊗	h
	Bs					
Sengau/ Nasal	Tbs	m	n)	N	
	Bs					
Getaran/Trill	Bs		r			
Sisian/Lateral	Tbs Bs		l			
Separuh Vokal	Tbs Bs	w		j		

Konsonan letupan yang terdapat dalam DMJ VKLNG ialah konsonan letupan dua bibir, gigi-gusi, lelangit lembut dan pita suara. Konsonan-konsonan tersebut ialah /p, b, t, d, k, g, dan //. Terdapat dua fonem letupan dua bibir iaitu /p/ dan /b/ yang dibunyikan sebagai [p] dan [b] dalam DMJ VKLNG didapati hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah, dan akhir kata. Letupan gigi-gusi dalam DMJ VKLNG iaitu /t/ yang dibunyikan sebagai [t] wujud dalam semua posisi kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir kata. Manakala, /d/ yang dibunyikan sebagai [d] hanya wujud pada posisi awal dan tengah kata. Seterusnya, konsonan letupan lelangit lembut iaitu /k/ dan /g/ yang dibunyikan sebagai [k] dan [g] hanya hadir pada posisi awal dan tengah kata. Konsonan letupan pita suara /// yang dibunyikan sebagai [/], hanya terdapat pada posisi tengah dan akhir kata. Contoh kesemua kehadiran konsonan letupan pada posisi kata dalam DMJ VKLNG ini boleh dilihat dalam Jadual 6.0.

Jadual 6.0: Penyebaran konsonan letupan dalam DMJ VKLNG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Letupan Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/p/	[p↔h↔]	paha	[pipi]	pipi	[tiNkap]	jendela
/b/	[bak□]	bakul	[gabus]	kabus	[dZawab]	jawab
/t/	[t↔bal]	tebal	[bintaN]	bintang	[kilat]	kilat
/d/	[dulu]	dulu	[mud↔]	muda	-	
/k/	[koto]	kotor	[siku]	siku	-	
/g/	[gusi]	gusi	[dagu]	dagu	-	
///	-		[ta/d↔]	tidak	[p↔⊗io/]	belanga

Seterusnya, dalam DMJ VKLNG terdapat dua konsonan letusan iaitu letusan lelangit keras tak bersuara /tΣ/ dan bersuara /dZ/. Letusan lelangit keras tak bersuara /tΣ/ dibunyikan sebagai [tΣ] dan letusan lelangit keras bersuara /dZ/ yang dibunyikan sebagai

[dZ] hanya terdapat pada posisi awal dan tengah kata. Contoh penyebaran konsonan ini boleh dilihat dalam Jadual 7.0.

Jadual 7.0: Penyebaran konsonan letusan dalam DMJ VKLNG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Letusan Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/tʂ/	[tʂaŋkul]	cangkul	[ʈitʂeh]	hiris	-	
/dʒ/	[dʒahat]	jahat	[idʒaw]	hijau	-	

Terdapat tiga konsonan geseran dalam DMJ VKLNG iaitu /s/, /ʃ/, dan /h/. Konsonan geseran gigi-gusi /s/ yang dibunyikan sebagai [s] hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata manakala konsonan geseran lelangit lembut bersuara /ʃ/, yang dibunyikan sebagai [ʃ] dalam perkataan didapati hanya hadir pada tengah dan akhir kata. Konsonan geseran yang terakhir ialah konsonan geseran pita suara /h/ yang dibunyikan sebagai [h] dalam perkataan, hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Contoh kesemua konsonan geseran dan bunyi konsonan ini dalam setiap posisi kata tertentu dalam perkataan boleh dilihat dalam Jadual 8.0.

Jadual 8.0: Penyebaran konsonan geseran dalam DMJ VKLNG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Geseran Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/s/	[sukon]	sukun	[pisaw]	pisau	[l↔Nkuas]	lengkuas
/ʃ/	[ʃumah]	rumah	[ʃoʃo]	sembunyi	-	
/h/	[hidup]	hidup	[p↔h↔]	paha	[ʃumah]	rumah

Seterusnya, terdapat empat konsonan sengau dalam DMJ VKLNG iaitu /m/, /n/, /ŋ/, dan /l/. Konsonan sengau dua bibir /m/, yang dibunyikan sebagai [m] dan konsonan sengau gigi-gusi /n/, yang dibunyikan sebagai [n] hadir pada semua posisi kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir kata. Konsonan sengau lelangit keras /ŋ/, yang dibunyikan sebagai [ŋ] hanya hadir pada posisi awal dan tengah kata dan konsonan sengau lelangit lembut /l/ yang dibunyikan sebagai [l], hadir pada semua posisi kata iaitu pada posisi awal, tengah, dan akhir. Contoh kesemua konsonan sengau yang hadir pada posisi kata tertentu boleh dilihat dalam Jadual 9.0.

Jadual 9.0: Penyebaran konsonan sengau dalam DMJ VKLNG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Sengau Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/m/	[muk↔]	muka	[tume/]	tumit	[tʂijum]	cium
/n/	[nai/]	naik	[bini]	isteri	[l↔Nan]	tangan
/ŋ/	[ʃoʃo]	sembunyi	[a/ut]	hanyut	-	
/l/	[Nilu]	ngilu	[laNit]	langit	[tulaN]	tulang

Konsonan getaran gigi-gusi /r/ yang dibunyikan sebagai [r], dalam DMJ VKLNG ini hadir pada semua posisi iaitu awal, tengah dan akhir kata. Contoh perkataan ialah seperti yang terdapat dalam Jadual 10.0.

Jadual 10.0: Penyebaran konsonan Getaran dalam DMJ VKLNG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Getaran Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/r/	[rambutan]	rambutan	[garam]	garam	[pusar]	pusar

Konsonan sisian gigi-gusi bersuara /l/ yang dibunyikan sebagai [l] dalam perkataan, didapati berada pada semua posisi kata iaitu pada awal, tengah, dan akhir. Contoh penyebaran konsonan ini ialah seperti yang terdapat dalam Jadual 11.0.

Jadual 11.0: Penyebaran Konsonan sisian dalam DMJ VKLNG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Sisian Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/l/	[la⊗i] [leher]	lari leher	[blakaN] [tulaN]	belakang tulang	[timbul] [katel]	timbul katil

Dalam DMJ VKLNG , terdapat konsonan /w/ dan /j/ yang dibunyikan sebagai [w] dan [j]. Konsonan separuh vokal dua bibir /w/ hadir pada semua posisi kata dan konsonan separuh vokal langit keras /j/ hanya hadir pada posisi tengah dan akhir kata. Pada akhir perkataan didapati kedua-dua konsonan dalam DMJ VKLNG ini memperlihatkan sebagai satu penyatuan bagi membentuk diftong. Contoh penyebaran konsonan separuh vokal ini boleh dilihat dalam Jadual 12.0.

Jadual 12.0: Penyebaran konsonan separuh vokal dalam DMJ VKLNG

Jenis Konsonan	Penyebaran Konsonan Separuh Vokal Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/w/	[wan]	nenek	[tawu]	tahu	[kasaw]	kasau
/j/	-		[kaju]	kayu	[bantaj]	pukul

Seterusnya, berkaitan dengan rangkap konsonan (gugus konsonan) DMJ VKLNG memperlihatkan wujudnya dua belas rangkap konsonan yang terdiri daripada bukan homorganik nasal (letupan + letupan dan letupan + sisian) pada posisi awal kata yang membentuk konstruksi seperti berikut; / kp-, bl-, tl-/, homorganik nasal (nasal + letupan dan nasal + letusan) dan bukan homorganik (getaran + letupan dan getaran + letusan) yang hadir pada posisi tengah kata dan membentuk konstruksi seperti berikut; /-Ng-, -Nk-, -mp-, -mb-, -nt-, -nd-, -ntΣ-, rb- dan -rdZ-/. Contoh kehadiran kesemua rangkap konsonan ini boleh dilihat dalam Jadual 13.

Jadual 13.0: Penyebaran rangkap konsonan dalam DMJ VKLNG

Rangkap Konsonan	Penyebaran Rangkap Konsonan Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/kp-/	[kpal↔]	kepala				
/bl-/	[blakaN]	belakang				
/tl-/	[tliN↔]	telinga				
/-Ng-/	-		[t↔Ng↔lam]	tenggelam	-	
/-Nk-/	-		[t↔Nko/]	tengkok	-	
/-mp-/	-		[↔mp↔du]	empedu	-	
/-mb-/	-		[rambut]	rambut	-	
/-nt-/	-		[dZantoN]	jantung	-	
/-nd-/	-		[kandaN]	sarang babi	-	
/-ntΣ-/			[k↔ntΣiN]	kencing		
/-rb-/	-		[k↔rbaw]	kerbau	-	
/-rdZ-/			[k↔rdZa]	kerja		

KESIMPULAN

Dalam makalah ini, pengkaji telah memaparkan hasil daripada kajian pengkaji terhadap DMJ VKLNG . Analisis kajian ini telah disusun dengan lebih sistematik melalui proses-proses fonologi yang terdapat dalam varian ini. Analisis data bermula dari segi penyebaran fonem dan bunyi yang terdapat dalam kawasan kajian berdasarkan bunyi vokal, diftong, konsonan dan pola suku kata. Hasilnya, DMJ VKLNG mempunyai 8 fonem vokal iaitu /i, u, e, o, E, □, ↔, a/ yang terdiri daripada tiga vokal depan, dua vokal tengah, dan tiga vokal belakang serta memiliki dua diftong iaitu /-aw, -aj/ yang dibunyikan sebagai /-aw, -aj]. Dua diftong ini hanya hadir pada posisi akhir kata sahaja. Sehubungan itu, DMJ VKLNG mempunyai 20 fonem konsonan; tujuh konsonan letupan /p, b, t, d, k, g, dan //, dua konsonan letusan /tΣ, dZ/, tiga konsonan geseran /s, ⊗, h/, empat konsonan nasal /m, n, /, N/ satu konsonan getaran /r/, satu konsonan sisian /l/ dan dua konsonan separuh vokal /w, j/. Hasil penemuan daripada kajian lapangan ini diharap dapat memberikan satu penemuan yang baharu terhadap dialek yang dikaji. Sehubungan itu, penemuan yang baharu ini dapat meleraikan segala permasalahan yang ditimbulkan dalam kajian-kajian yang lepas. Makalah ini juga diharap dapat dijadikan sebagai rujukan oleh pengkaji-pengkaji lain akan datang bagi memahami dengan lebih mendalam ragam Jugra yang kemungkinan satu hari nanti akan pupus di telan arus zaman.

RUJUKAN

- Abdullah Hassan. 1980. *Linguistik Am untuk Guru Bahasa Malaysia*. Petaling Jaya: Fajar Bakti.
- Asmah Haji Omar. 2008. *Kaedah Penyelidikan Bahasa di Lapangan. Edisi ke-2*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Charles, E. Bressler. 1999. *Literary criticism: An introduction to theory and practice*. New Jersey: Prentice Hall College.
- Henry Guntur Tarigan. 1991. *Metodologi Pengajaran Bahasa 1*. Bandung: Angkasa Bandung. https://dusunraja.wordpress.com/tag/bukit_jugra/
- James T. Collins. 1992. *Khazanah Dialek Melayu, Dialek Melayu Selangor: Tinjauan di Jugra*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mahsun. 1995. *Dialektologi Diakronis Sebuah Pengantar*. Yogyakarta: Gadjah Mada Universitas Press.
- Mohd. Sheffei Abu Bakar. 1991. *Metodologi Penyelidikan untuk Ekonomi dan Bidang-Bidang Berkaitan*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mouly, G.J. 1970. *The Science of Educational Research*. Edisi Kedua. New York: D. Van Nostrand.
- Rahim Aman. 1997. *Perbandingan Fonologi dan Morfologi Bahasa Iban*. Tesis Sarjana. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Rahim Aman, Shahidi A.H., Rusydiah A. Salam, Fatin Hakimah M. Fadzil, Suhailah Ruslan 2018. Reconstruction of the ancient Jugra dialect. *Jurnal Melayu*. Bil. 17 (2): 160-177.
- Samarin, William J. 1993. *Linguistik Lapangan: Panduan Kerja Lapangan Linguistik*. Terj. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Terry Eagleton. 1983. *Literary theory: An introduction*. United States: University of Minnesota Press.
- Wan Hashim Wan Teh. 1980. *Kaedah Penyelidikan Sosial*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

MAKLUMAT PENULIS

NORFAZILA AB. HAMID

Unit Bahasa Melayu, Jabatan Kenegaraan dan Pengajian Ketamadunan, Pusat Pengajian Teras, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS).
norfazila@kuis.edu.my